

dre. Den tidligere Generalkonsul i Urga agtes efter Forlydende erstattet med en Gesandt, og der føres Forhandlinger om Aabning af en ny Bank i Gigénens Residens. Det sidste tyder paa, at det er Ruslands Hensigt at komme Mongoliet til Hjælp med Kapital, og det vil denne Gang ske efter mindre snæverhøjtede Principer end under det kinesiske Regime. For det mishandlede Land

og for dets sympatetiske, brave og godmodige Befolkning maa man da haabe, at det snarest maa lykkes det at læge sine indre Saar og ordne sit Forhold til Kina. Midlerne og Vejene er mange. I første Række kommer Overgangen til intensiv Kvægavl, Afdækkelse af de umaadelige Mineral-skatte, og Befrielsen fra det feudale-klerikale Aag, der ellers vil ende i Landets politiske Død.

Kilder: Bogolejpojv & Soboljev; »Otscherk torgovli Mongolii«, Bennigsen: »Novyja dannija o Mongolie«, Perschin: »Sovremennaja Mongolia«.

De vigtigste af danske foretagne Rejser og Forskninger i Afrika.

Af

Oberst **Emil Madsen**.

(Fortsættes).

Det hedder jo nok, at

Spanieland og Myklegaard,
De ligger saa langt af Led,

og Afrika er endnu længere borte, men ikke desto mindre har Vikinger ikke ved Afstanden ladet sig forhindre i at gæste dette Lands Nordkyst paa deres som sædvanlig voldsomme Færd.

Arabiske Forfattere beretter, at i Aaret 859—60 kom Vikinger med 62 Skibe ud for Spaniens Vestkyst, men forhindredes i at lande af arabiske Skibe, der var sendte ud imod dem. De forsøgte sig derpaa forgæves mod Sevilla og fik først fast Fod paa Land ved Algeziras, som de indtog, og hvor de brændte den store Moské. Efter at have gjort dette Sted til Udgangspunkt for deres videre Foretagender, sejlede de over til Afrika og bemægtigede sig Byen Nechor, (Mezemma) i Mavritanien (nu i de spanske Besiddelser i Marokko, nær ved Melilla og 8 Mile V. for Forbjærget Tresforças, noget inde i Landet ved en Flod, som skiller mellem Landskaberne El Rif og Garet). De gjorde alle de Indbyggere, som ikke var flygtede, til Slaver, hvoraf en stor Del senere førtes til Irland, hvor de levede længe. Anførerne paa dette Tog skal have været Bjørn Jærnside og Hasting. Da de havde været der i nogen Tid, sejlede de videre til Frankrig og Italien, hvor Pisa og den nu i Ruiner liggende By Luna

indtoges, ja de skal endog have vist sig ved Alexandria.¹⁾

Efter Vikingetiden gik der Aarhundreder, hvori der ikke var nogen Anledning for danske til at drage til Afrika. Først Korstogene, af hvilke nogle af de sidste, som dels ved Grev Wilhelm af Holland og Greven af Wied, og dels ved Ludvig den IX af Frankrig (1226—1270) fik Afrikas Nordkyst til Skueplads, vakte muligt nogen Interesse for at komme derhen sammen med andre Korsfarere. Det manglede ikke paa Opfordringer. Pave Innocentius III opfordrede 1215 ogsaa de nordlige Lande til et nyt Korstog. Pave Honorius III paa lagde Biskop Peder Jakobsen i Roskilde at lade den hellige Krig prædike i hele Ærkebispedømmet Lund og tilstod de danske Korsfarere forskellige Begunstigelser, og Pave Urban IV overdrog ca. 1252 Biskop Tyge i Aarhus at virke til bedste for et Korstog. Dette synes dog ikke at have vakt nogen større Tilslutning, væsentligst kun at have bevirket, at enkelte toretog Pilgrimsrejser til det hellige Land. De eneste Lejligheder, ved hvilken det med nogen Rimelighed kan formodes, at nogle faa danske har deltaget, sammen med flere norske,

¹⁾ Saga book of The Viking Club, VI. London, 1908, 40 ff. — Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Hist. 2, XII, (1897) 111 ff. Øverland, Vikingtog og Vinlandsfærder, Krist. og Kbh. 48.

var ved Belejringen og Indtagelsen af Damiette 1218 og 1270 ved Tunis, hvor de dog næppe er ankomne sammen med en Del Frisere førend i Mellemrummet mellem Ludvig IX.s Død og den Fred, som Korsfarerne derpaa sluttede med Herskeren i Tunis. ¹⁾

Det nye Korstog, for hvilket Pave Gregorius X arbejdede, som besluttedes paa det andet økumeniske Møde i Lyon 1274, og som prædikedes endog paa Island og i Grønland, fandt ikke Spor af Tilslutning, og i 1291 erobrede Saracenerne Ptolemais, det sidste Sted, som de kristne endnu besad, i Palæstina.

Efter Korstogene gik der atter flere hundrede Aar, fra hvilke der i hvert Fald ikke findes Vidnesbyrd om, at danske har besøgt Afrika. Først fra det 16. Aarhundrede berettes om danske, mest fornemme Adelsmænd, hvis Rejser vel nærmest gjaldt det hellige Land, men som tillige af Videbegærlighed besøgte Ægypten, der ved sine Oldtisminder jo altid har udøvet en stor Tiltrækning.

Som saadanne Rejsende nævnes Gerhard Rantzau til Breitenburg, der 1578 paa Rejsen til det hellige Land besøgte Tripolis, Jakob Ulfeld til Ulfeldsholm, der ca. 1590 ligesom alle de følgende besøgte Ægypten, Otte Skram til Hammergaard 1591, Just Høeg til Østrupgaard, senere til Gjorslev ca. 1614, Frederik Rantzau til Asdal ca. 1616, Jens Rodsten til Rodstenseje i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, Jesper Friis til Ørbækklunde ca. 1620, Heinrich Rantzau til Schönweide ca. 1623, Magister Augustin Poulsen, senere Præst til Thoreby paa Laaland død før 1658, og Povl Resen, død 1657 i Ægypten. ²⁾

Nogle af disse har efterladt sig Beretninger om deres Rejser, saaledes Jakob Ulfeld ³⁾ og Henrik Rantzau. ⁴⁾

Disse Beretninger har dog paa Nutidens Standpunkt kun ringe Interesse. De paaviser nærmest, hvor vanskeligt og farligt det da var at rejse i Ægypten, idet de besøgende ikke turde rejse over Land

fra Palæstina, men sejlede fra Jaffa, og det var i Reglen nødvendigt at de havde Eskorte. Ingen af dem kom længere sydpaa end til Pyramiderne. Sammen med hine rejsende maa nævnes Sønderjyden Theodor Petrus, som med Understøttelse af Frederik III. foretog en Rejse, paa hvilken han ogsaa kom til Ægypten, hvor han tilbragte 2 Aar i Kairo. Hans Rejse havde nærmest til Formaal Sprogstudier, og han beretter intet af Interesse for Geografien. ¹⁾

Af danske rejsende i det 18. Aarhundrede er der næppe flere end to, daværende Premierløjtnant i Søetaten F. L. Norden og Naturforskeren Carsten Niebuhr, der har Krav paa nærmere Omtale. Paa Christian VI.s Befaling rejste Norden i 1737 til Ægypten og foretog her, sammen med en fransk Æventyrer Grev d'Esneval, derhos ledsaget af en koptisk Præst, 2 Missionærer og 2 Tolke, i Skib en Rejse paa Nilen. Det var hans Agt at trænge frem til den 2. Katarakt, men paa Forlangende af Øvrighederne i Nubien, som han ikke kunde yde saa store Gaver, som de ønskede, naaede han kun til Derri (Derr) (22° 40' n. Br.) og maatte her vende om.

Det var i Florens, hvor han opholdt sig for forskellige Studiers Skyld, at han modtog Kongens Befaling. Han rejste derpaa til Alexandria og kom den 7. Juli til Kairo. Her blev han, som var svagelig af Helbred, syg af Lungebetændelse og saa sig først i Stand til at begynde den videre Rejse sydpaa den 18. Novbr. Han kom til Derr sidst i Decbr., begav sig derpaa paa Hjemvejen den 6. Jan. 1738 og naaede saa atter Kairo den 24. Febr. Foruden en Undersøgelse af selve Alexandria og Kairo med Omegn, besøgte han paa sin Rejse Pyramiderne og beskrev dem, baade de nordlige ved Ghizeh, nærmest ved Kairo, og de sydlige ved Sakkara, Ruinerne ved Theben, deriblandt Karnak, ved Syene, ved Assuan (Elefantine), Philæ m. fl. Grotterne ved Siut er beskrevne, men ikke af ham selv besøgt. I det store Pragtværk ²⁾, der udkom paa fransk noget efter hans Død, er kun de 3 første Afsnit, der omhandler Alexandria og Kairo, udarbejdede af ham selv, der alt døde 1742

¹⁾ Riant, Skandinavernes Korstog og Andagtsrejser til Palæstina, Kbh. 1868, 459f, 466, 498.

²⁾ Vedel Simonsen, Udsigt over Nationalhistoriens ældste og mærkeligste Perioder, Kbh. 1813—16, II, 171 ff.

³⁾ Thott Saml. Kv. Nr. 1294. — Det bør maaske ikke forbigaa, at Ulfeld meddeler, at der paa den Tid han foretog sin Rejse, endnu forekom Flodheste i Nilen 3 Mile Syd for Damiette, og at der ved Kairo fandtes en Have med Balsamplanter.

⁴⁾ Heinrich Ranzowen, Reise-Buch auff Jerusalem, Cairo in Ægypten und Constantinopel, Kbh. 1669.

¹⁾ Se nærmere om ham og hans Skrifter Biogr. Lex.

²⁾ Norden, Voyage d'Égypte et de Nubie. I. og II, Kbh. 1755. En Afhandling, skreven paa Brahesborg paa Fyen 1751, angaaende hans Rejse findes i Ny kgl. Saml., Kv. Nr. 390, en Del originale Tegninger fra hans Rejse og en Dagbog i Gl. kgl. Saml., Fol. Nr. 447.

i Paris, efter at han 1739 var bleven udnævnt til Kaptajn. De øvrige er udarbejdede af andre, først af Gram, senere ved Videnskabernes Selskab, hvem Frederik V. paalagde at udgive Værket. Det 4. til 8. Afsnit fremtræder i Dagbogsform. Det er ledsaget af meget talrige Afbildninger, stukne i Kobber af Nordens Ven, Marcus Tuscher, som blev indkaldt 1743 for at stikke Pladerne. Forud for det udgik i England som en Prøve »Drawings of some ruins in Egypt med Tavler«, hvoraf en er raderet af Norden selv. En engelsk Udgave udkom 1757, en tysk 1779 og en ny fransk 1802. Det er ogsaa oversat paa dansk. Norden har Æren af at have foretaget den første videnskabelige Nil-ekspedition i den nye Tid. Hans Værk vakte ogsaa i sin Tid ikke ringe Opsigt især i England og Tyskland, og i Forbindelse med Petræus' og Niebuhrs Arbejder viser det, at Danmark var en af de første Stater, som drog Omsorg for videnskabelig Forskning i fjærne Lande.¹⁾

Niebuhr, der ligeledes rejste paa Foranledning af den danske Konge, forlod Konstantinopel, hvortil han paa sin Rejse var indtruffen, den 9. Sept. 1761 og sejlede til Alexandrien. Han besøgte Rosette, Kairo, Damiette og Pyramiderne, hvornæst han over Land fra Kairo rejste til Suez med en Karavane og derpaa videre, først til Sinai og saa til det sydlige Arabien. Han blev paa Grund af forskellige Omstændigheder nødt til at forblive næsten et Aar i Ægypten.²⁾

Atter synes der at være gaaet lang Tid, inden nogen dansk Rejsende drog til Ægypten, medens der dog omtrent ved Slutningen af det 18. Aarhundrede af en dansk, Børresen, blev foretaget en Opdagelsesrejse et andet Sted. Han skal nemlig have været den første Evropæer, som besøgte Kongen af Asjanti i hans Residens Coromantie, væsentligst dog for at opnaa Handelsforbindelser.³⁾

Den første, om hvilke nærmere vides, var Arkitekt H. C. Stilling. Han rejste fra Danmark 1849 paa Akademiets Stipendium og kom efter at have besøgt mange Lande i Evropa i Decbr. 1853 til Ægypten, hvor han vistnok blev den første danske Kunstner, som gennemrejste dette Land. Han

¹⁾ Jvf. Biogr. Lex.

²⁾ Niebuhr, Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern. I, Kbh. 1874. — Se i øvrigt om Niebuhrs hele Rejse, Geogr. Tidsk. XX, 117, 148 ff.

³⁾ Monrad, Bidrag til en Skildring af Guinea, Kbh. 1822. 331. Børresen døde i Kbh. ca 1800.

kom til Alexandria fra Smyrna, forblev der en Uge og sejlede saa ad Mamudje-Kanalen, som Mehemed Ali med en uhyre stor Arbejdsstyrke havde faaet færdig ca. 1820, med et Dampskib til Kairo. Her besøgte han de mærkeligste Steder, deriblandt Kalifgravene NØ for Staden samt Øen Roda med sine Rester af den gamle Nilmaaler, gjorde tillige en Udflugt til Pyramidedistriktet, hvor der var 40 større, nogenlunde bevarede Pyramider og 30 ødelagte, besøgte Apisgravene i Memphis, som nylig, i 1851, var bleve opdagede af Mariette, og hvad der i øvrigt var seværdigt dér, hvilket dog hovedsagelig indskrænkede sig til den 40 Fod høje men nu omstyrtede Monolit, der forestiller Ramses II (Sesostris). Efter at være kommen tilbage til Kairo sluttede han sig sammen med en græsk Købmand fra Triest Dumba og den østerrigske Læge Kronser, efter at han alt tidligere i Grækenland havde faaet den belgiske Arkæolog Wagner til Ledsager. De lejede i Kairos Havnestad Bulak en Baad, som efter den trufne Aftale skulde føre dem til Assuan i Nubien og tilbage i 40 Dage.

Paa Rejsen op ad Nilen besøgte de først de berømte Gravhuler (Hypogeer) ved Beni Hassan og derpaa Siut (Assiut), hvor lignende, bekendte for deres talrige Mumier, deriblandt særlig af Sjakaler, findes. De kom dernæst, den 14. Januar, til Denderah, hvor de besaa det berømte Tempel, der er et af de bedst bevarede i Ægypten, og bl. a. udmærker sig ved at have en underjordisk Kælderetage. Den 6. Januar kom de til Luxor og tilbragte derefter 6 Dage med at bese de 4 Hovedgrupper af de berømte Templer og Mindesmærker, i Luxor, Karnak, Kurna og Medinet-Abu, som alle beskrives ret omstændeligt. Paa den videre Rejse mod Syd besøgte de det lille Tempel ved Hermontis, den store Tempelruin i Esneh og saa den Pyramide, der findes noget derfra og er den eneste udenfor det egentlige Pyramidedistrikt. Den 26. kom de til Assuan, hvor Nilen deler sig i to Arme, der omslutter Øen Elephantine, hvor der fandtes betydelige Ruiner endnu indtil Begyndelsen af det 19. Aarhundrede og findes Rester af en Nilmaaler lig den ved Øen Roda. I Nærheden af Assuan besaa de de antike Stenbrud, hvor der fandtes en paabegyndt Obelisk af den røde Granit, som forekommer her. Fra Assuan drog de over Land til overfor Øen Philæ, som bærer Ægyptens mest tiltalende Templer m. v., hvoraf meget er udmærket godt bevaret. De besaa derpaa Katarakten og traf ved den

Slaver, som skulde føres til Mærked. Slavehandelen blev først forbudt lidt senere.

Sidst i Januar begyndte Stilling og hans Ledsagere Hjemrejsen. De besøgte paa denne Staden Ombos, hvor der er en smuk, stor Ruin af et Tempel, men dog halvt begravet i Sand, derefter Silselis, hvor den Sandsten, der brugtes til Templerne, var bleven brudt. De kom den næste Dag til Edfu, hvor der findes et stort Tempel med en kæmpemæssig Pylon, paa hvilken der ses flere meget store Figurer. Bygningen er større end Templet i Denderah, men opfyldt af Sand. Ved Theben anvendtes igen 3 Dage til et Besøg, af hvilke den sidste Dag anvendtes paa Ruinen Ramesseum, hvor den oprindelig overordentlige store Statue af Ramses II. ligger knust. De besøgte endnu en Gang Denderah og kom saa den 15. Februar til Kairo. Den hele Rejse havde taget 47 Dage, hvoraf 31 var brugte til den egentlige Rejse.

I Kairo forblev Stilling i længere Tid, besøgte endnu en Gang Pyramiderne ved Gizeh og den

store Sfinks, som Mariette netop var i Færd med at faa mere udgravet. Han kom ogsaa til at overvære, at Kairo fra den 13. Marts var illumineret i 3 Dage, hvad der frembød et særdeles interessant Skue, og rejste saa ad Mamudje-Kanalen til Alexandria, som han endelig forlod den 4. April.

Beretningen om Stillings Rejse ¹⁾ udmærker sig ved en sjælden klar og saa omstændelig Fremstilling, at den næsten kan benyttes som Haandbog af rejsende. Den udmærker sig tillige ved flere gode Naturskildringer og er illustreret med adskillige gode Billeder.

Den næste danske, som har foretaget Rejse i Ægypten, var den daværende Avditor senere Overformynder, Konferensraad Th. E. Petersen ²⁾, som indtraf dér i Decbr. 1855, men blev dér ikke længere end ca. 1½ Maaned. Han har ikke givet nogen Beretning om sin Rejse i hint Land.

¹⁾ Stilling, Reise i Ægypten, Kbh. 1869. — Stilling døde 1891.

²⁾ Død 1907.

Mindre Meddelelser.

Fra Mexico. *Ernæringsmidler*: I Byen Mexico findes talrige Nixtamel-Møller, hvorfra Nixtamel Massen udsælges; den behandles i store Kar med en kogende 3 pCt. Kalkmælk, hvori den henstaar 5—6 Timer, indtil den er bleven blødgjort, hvorpaa den udvaskes og males sammen med Vand til en Dejg, som sælges straks, idet den ret hurtig gærer. Denne Dejg er sammenhængende og lader sig klappe ud i Hænderne til en Pandekage, som straks lægges paa Blikpladen »el comal« uden Smørelse, og i Løbet af et Par Minutter er den bagt og kaldes en »tortilla«. Hele Bybefolkningen spiser disse tortillas. »Arbejderen medbringer en Stabel paa ca. 20—30 tortillas i et Forklæde, som er bundet sammen i Hjørnerne, og ved Spisetid gør han lidt Ild af et Par Pinde eller Trækul, og spreder sine tortillas over Gløderne for at gøre dem mere delikate.

Kogte brune Bønner; Ris dyppet i kogende Fedt og dernæst kogt med Løg og Tomater samt tortillas, er den almindeligste Ernæring.

Istedetfor Majsbandekagerne »tortilla«, som her erstatter Brød for langt den største Del af Befolkningens Vedkommende, anvendes i Troperne en Kæmpeart af Bananer, som skaaret i tykke Skiver paa en 3—4 Tommer i Diameter bliver udbanket og stegt til Pandekager. Ris præpareret i kogende Fedt, og derefter kogt i Vand, samt kogte brune Bønner (frijoles) spises af enhver Mexicaner til Middag og Aften.

Foruden disse Hovedretter kendes utallige andre, som sammensatte danner et almindeligt 4—5 Retters Maaltid. Majs-

masse fyldt med hakket Kød og en Mængde forskellige Krydderier, eller hel Peber fyldt med lignende Sættelser er yndede Retter, hvorimod rene Kødretter er faa og enkle, saasom en Skive Kød stegt paa Rist, og til ingen Retter anvendes Sauce, uden netop den almindelige vegetabiliske Sauce, lavet af presset chile, Tomat og Løg, og gjort flydende ved Tilsætning af Vand. Maaltiderne afsluttes i Reglen med en »dulce« (Kompot) lavet af kogte Frugter med rigelig Tilsætning af Sukker.

Smør kendes næsten ikke, hverken til Bord eller Køkkenbrug, og Te er først med Udlændinge indført i de bedre Hjem. Kaffen drikkes som kold Ekstrakt tilsat varm Mælk, og Chokolade er en yndet Morgen- og Aftendrik. Landet frembringer Kakao, men Fabrikationen af Chokolade er slet, og indenlandsk Chokolade er tilsat Kanel, Nellike, Mel og Sukker.

Agerbrug: Da Republiken strækker sig ca. 14°, til ca. 33°, nordlig Bredde, samt bestaar af Kystland, Bjærgland og Højland, kan næsten alt i Planteriget finde passende Forhold. Majs er den mest almindelige Kornsort, som dyrkes overalt, men selv ikke da rækker Høsten til til Forbruget. I daarlige Aar har Staten maattet indføre Majs fra Argentina, for at Prisen ikke skulde fordobles.

Af de vigtigste Agerbrugsartikler nævnes: Sukkersprit, Majssprit, Pulquesprit, Druesprit, Sesambønner, Bomuld, Indigoblaat, Ris, gule Ærter (arvejon), Havre, Sukker, Jordnødder, Kakao, Kaffe, søde Kartofler, Cascalote, Byg, Rug, tør Peber,